

مرور «نگین ایران»؛ در ساحت یک رسانه مکتوب

مریم اسدی جعفری*

<p>براساس آمار موجود در کتابخانه تخصصی جنگ حوزه هنری، پس از پایان جنگ حدود ۱۸ عنوان مجله تخصصی در حوزه دفاع مقدس فعالیت دارند. در تابستان ۱۳۸۱ اولین فصلنامه مطالعات جنگ ایران و عراق با عنوان نگین ایران توسط مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس انتشار یافت و در سیر پاسخ به سوالات اساسی جنگ ایران و عراق، سوالاتی که شاید تا آن زمان امکان مطرح کردن آن وجود نداشت گام برداشت. متن پیش‌رو، فقط به مرور ساختار مجله نگین ایران (فصلنامه مطالعات جنگ ایران و عراق) از آغاز تاکنون و سیر تطور نگاه سردبیران این فصلنامه به‌عنوان یک رسانه مکتوب می‌پردازد و نقد نقاط قوت و ضعف محتوای آن را به صاحب‌نظران می‌سپارد.</p>	<p>چکیده</p>
--	---------------------

اشاره

جنگی به درازای جنگ‌های جهانی اول و دوم، در شهریور سال ۱۳۵۹ به ایران تحمیل شد. جمهوری نوپای اسلامی ایران که به‌تازگی سر برآورده بود، با وجود آمادگی نداشتن برای مقابله با تجاوز دشمن، با توسل به نیروهای انقلابی، مردمی و همچنین متخصصان و فرماندهان داخلی، در این جنگ نابرابر، جانانه از خود دفاع کرد. طراحی و اجرای بیش از ۹۰ عملیات در طول ۸ سال از سوی ایران و مقاومتی پایان‌ناپذیر در مقابل ارتش چندملیتی عراق در منطقه غرب و جنوب کشور، زمینه ظهور و انتشار نشریات گوناگون ادبی، هنری، اجتماعی، پژوهشی، سیاسی و نظامی درباره جنگ ایران و عراق شد و صفحات بسیاری در روزنامه‌ها و

* کارشناس ارشد علوم ارتباطات و خبرنگار انقلاب اسلامی و دفاع مقدس

سال چهاردهم □ شماره پنجاه و چهارم □ پاییز ۱۳۹۴

مجلات به جنگ ایران و عراق اختصاص یافت. از نقش صفحات دفاعی روزنامه‌های کیهان و اطلاعات که بگذریم، اولین مجلات مرتبط با جنگ به‌همت و ابتکار سپاه پاسداران انقلاب اسلامی فعالیت خود را آغاز کردند و در مدت کوتاهی با استقبال مردم مواجه شدند. این نشریات تا پایان دهه ۱۳۶۰، به بیش از ۱۰ عنوان رسیدند که از جمله آنها می‌توان به *اصحاب انقلاب*، *پیام انقلاب*، *امید انقلاب*، *نهای انقلاب*، *خبرنامه دفاع مقدس*، *پاسدار اسلام*، *پیروزی*، *شاهد* و *کتاب مقاومت* اشاره کرد.

تولد فصلنامه

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس با تکیه بر حدود ۳۳ هزار نوار، چندین میلیون برگ سند، ۸۰۰ گزارش، ۲۰۰ دفتر راوی و ۱۰ هزار برگ کالک که به‌همت راویان این مرکز در طول جنگ تحمیلی گردآوری شده است، شروع به تنظیم و تدوین مقاله و گزارش درباره جنگ ایران و عراق کرد.

با پایان یافتن جنگ ایران و عراق در سال ۱۳۶۷، برخی از این مجلات مانند *پیام انقلاب* و *شاهد*، با ایجاد تغییراتی در ساختار خود به فعالیتشان ادامه دادند و تاکنون هم مسیر و خط خود را حفظ کرده‌اند. براساس آمار موجود در کتابخانه تخصصی جنگ حوزه هنری، حدود ۱۸ عنوان مجله تخصصی دیگر نیز در حوزه دفاع مقدس فعالیت کرده‌اند که از جمله آنها می‌توان به *فکه*، *شلمچه*، *جاودانه‌ها*، *بسیج* و *کمان* اشاره کرد. بجز دوهفته‌نامه *ادب و هنر پایداری* کمان که تأثیر شگرفی بر حوزه ادبیات و هنر مقاومت گذاشت، هیچ‌یک از مجلات یادشده، به چرایی و چگونگی جنگ توجهی نداشتند تا اینکه فصلنامه *تاریخ جنگ* پاییز سال ۱۳۷۰ به‌همت مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ) منتشر شد و با تکیه بر مقالات و یادداشت‌های پژوهشگران، خبرنگاران و راویان جنگ، به تحلیل وقایع جنگ ایران و عراق پرداخت.

ده سال بعد؛ یعنی در تابستان ۱۳۸۱، اولین شماره فصلنامه *مطالعات جنگ ایران و عراق* با عنوان *نگین*

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس با تکیه بر مقالات و یادداشت‌های پژوهشگران، خبرنگاران و راویان جنگ، به تحلیل وقایع جنگ ایران و عراق پرداخت.

در همین راستا، شاهد تغییر ساختاری، محتوایی و دیدگاهی فصلنامه از مباحث نظامی به سوی تحلیل مباحث جامعه‌شناختی جنگ و پیرنگ‌ترشدن تاریخ‌نگاری آن هستیم. از همین زمان، مقالات صاحب‌نظرانی همچون علیرضا کمره‌ای و فرانک جمشیدی وارد نگین ایران می‌شود و پس از آن، نگارش متن برای افراد خارج از مرکز نیز میسر می‌گردد. همچنین بخش‌های "مباحث نظری"

"اسناد" و "دیدگاه‌ها - مصاحبه" - هستیم که این امر، نشان‌دهنده تمرکز مدیران مرکز بر استفاده از ظرفیت‌های داخلی خود است. هر شماره از این فصلنامه، به بررسی عملیات‌های اجراشده در هر فصل پرداخته که این سیر، سبب نظم‌یافتن اطلاعات در ذهن مخاطب می‌شود.

بلوغ نگین ایران

از شماره نهم (تابستان ۱۳۸۳) تا بیست‌وسوم (زمستان ۱۳۸۶)، سردبیری فصلنامه نگین ایران را محمد درودیان برعهده داشته است. وی در اولین یادداشت خود با عنوان "رویکردهای سه‌گانه به جنگ ایران و عراق"، از سه منظر: "رویکرد سیاسی - انتقادی در قلمرو سیاسی جنگ"، "رویکرد حماسی - ارزشی در قلمرو اجتماعی - فرهنگی جنگ" و "رویکرد عملیاتی - تاریخی در قلمرو نظامی جنگ" به تحلیل جنگ عراق علیه ایران پرداخته و نوشته است: «نگاه مجدد به رویکردهای موجود در قلمرو سه‌گانه جنگ به‌منظور پاسخ‌گویی بدین پرسش که آیا میان واقعیت و حقیقت‌های جنگ و نیازها و ضرورت‌های حال و آینده نسبتی وجود دارد یا خیر، گسست‌های عمیقی را میان نظریه‌پردازی و صورت‌بندی تحولات جنگ نشان می‌دهد. در نتیجه بیم آن می‌رود که آینده بدون نگاه به گذشته و گذشته منقطع از حال و آینده ترسیم و بر وقایع مختلف؛ از جمله جنگ، تنها به‌عنوان واقعه‌ای تاریخی، به‌صورت موضعی و با روش تبلیغی تأکید شود.»

از شماره نهم تا بیست‌وسوم، سردبیری فصلنامه نگین ایران را محمد درودیان برعهده داشته است. وی در اولین یادداشت خود با عنوان "رویکردهای سه‌گانه به جنگ ایران و عراق"، از سه منظر به تحلیل جنگ عراق علیه ایران پرداخته است.

شامل انعکاس پایه‌های نظری مرتبط با جنگ در دنیا و دیدگاه صاحب‌نظران خارجی درباره جنگ ایران و عراق در فصلنامه گنج‌انده می‌شود. بخش‌های "نقد و نظر"، "با راویان (شامل نمونه‌ای از دفاتر راویان همراه با جزئیات)" و "معرفی کتاب" نیز به تکمیل محتوای نگین ایران کمک می‌کنند.

برای اولین بار نیز گفت‌وگو با امرای ارتش درباره مباحث مختلف جنگ در نگین ایران گنج‌انده می‌شود که این امر، نشان‌دهنده آمادگی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ برای شنیدن دیدگاه‌های ارتش درباره جنگ هشت‌ساله و بی‌طرفی‌اش در بیان نقش ارتش در جنگ ایران و عراق است. از جمله این مباحث، گفت‌وگوی سه‌جانبه "امیر سرتیپ حسنی سعدی"، "محمد درودیان" و "سردار غلامعلی رشید" با محوریت "بازدارندگی در برابر عراق" است.

ادامه راه متأخرین

بهار ۱۳۸۷ (شماره بیست و چهارم)، فرهاد درویشی به عنوان سردبیر و دکتر حسین اردستانی به عنوان مدیرمسئول نشریه منصوب می‌شوند و از این زمان، بار دیگر شاهد تغییراتی در ساختار فصلنامه نگین/ایران هستیم؛ اما این تغییرات، هدف اصلی مجله که بیان حقایق جنگ به صورت علمی و مستدل بوده را دچار تزلزل نکرده، بلکه باعث رشد، ارتقا و جلوگیری از تکرار در این رسانه مکتوب شده است.

درویشی که خود، از راویان جنگ می‌باشد، در یادداشتی به برخی از مهم‌ترین اهداف مجله نگین/ایران در شماره‌های آینده پرداخته است که عبارت‌اند از: "توسعه و تعمیق ادبیات جنگ ایران

و عراق"، "انتشار تدریجی اسناد و مدارک مربوط به جنگ با رعایت اصول امنیتی و حفاظتی"، "انتشار حقایق و عقلانیت نهفته در طرح‌ها و اقدامات رزمندگان در جنگ و جلوگیری از تحریف آنها". وی همچنین اصول رویکردی زیر را مدنظر قرار داده است: "اتخاذ رویکرد تحلیلی تعقلی در بیان واقعیات جنگ"، "حقیقت‌محوری، همه‌جانبه‌نگری در بیان واقعیات و وقایع جنگ و توسعه گسترده همکاران از میان محافل دانشگاهی و نظامی".

در شماره‌های اخیر فصلنامه، مقالات قوی جنبه‌های سیاسی - نظامی و تحولات راهبردی جنگ، بیش از پیش مورد توجه متولیان این نشریه قرار گرفته است.

در این دوره همانند دوره‌های قبل، در بخش "مقالات" در دو شاخه ترجمه و تدوین، جنبه‌های نظری و کاربردی جنگ بررسی می‌شود؛ بخش "میزگرد" شامل بررسی موضوعات اساسی جنگ با حضور مقامات لشکری، کشوری و دانشگاهی است؛ بخش "اسناد و گزارش‌ها"، روایت جنگ از زبان راویان، فرماندهان، مورخان، ناظران خارجی و سازمان‌های بین‌المللی می‌باشد؛ "فصل‌شمار جنگ" نگاهی اجمالی به وقایع جنگ می‌افکند؛ "نقد و نظر" شامل بررسی کتاب‌های جدید جنگ ایران و عراق است و "بخش اطلاع‌رسانی"، که در دوره جدید به فصلنامه اضافه شده، در برگیرنده آخرین اخبار مرتبط با آثار منتشرشده درباره جنگ تحمیلی می‌باشد. از شماره بیست و چهارم، چکیده انگلیسی مقالات نیز در انتهای فصلنامه گنجانده شده است تا راهی برای آغاز انتشار نگین/ایران به زبان انگلیسی باشد که البته این آرزو تاکنون محقق نشده است.

همه این بخش‌ها به شکل‌های دیگر، در شماره‌های قبلی نگین/ایران وجود داشته، اما در دوره جدید، شاخ و برگ بیشتری پیدا کرده و دایره مخاطبان خود را افزایش داده است.

از شماره بیست و هشتم (بهار ۱۳۸۸) تا پنجاه و یکم (زمستان ۱۳۹۳) دکتر حسین اردستانی در مقام سردبیری نگین مشغول به فعالیت شده است. ساختار مجله در طول این پنج سال، تغییری نکرده، فقط به سه یا چهار بخش "مقالات"، "اسناد و گزارش" و "معرفی کتاب" بسنده شده و بخش جدیدی با عنوان

تلفیق رسانه مکتوب و تاریخ جنگ ایران و عراق
 پروفسور دیوید. جی. مایرز* روان‌شناس، در مقاله‌ای در مجله تفسیر، به نقل از مایکل اوکشات** نوشته است: «مسئله در تاریخ، هرگز این نیست که چه چیزی باید و شاید رخ داده باشد، بلکه تنها این شواهد هستند که ما را مجبور می‌کنند که نتیجه بگیریم، چیزی رخ داده است. به این ترتیب، تاریخ‌نگار و روزنامه‌نگار یک

وظیفه دارند: الزام تعهد به شواهد. آنچه رخ داده، ممکن است پنج دقیقه یا پنج قرن پیش رخ داده باشد، اما مادامی که به گذشته تعلق دارند، تاریخ‌نگار و روزنامه‌نگار به یک نسبت، دغدغه آن را دارند.»

وی تاریخ‌نگاران و روزنامه‌نگاران را بازآفرینندگان گذشته

می‌داند و تأکید می‌کند: «ممکن است تاریخ‌نگاران مدعی شوند که جامع‌تر و هدفمندتر هستند. اما روزنامه‌نگاران ادبی باید مجاب‌کننده‌تر و به‌هنگام‌تر باشند. اما پذیرفتن موارد یادشده توسط برخی از تاریخ‌نگاران و روزنامه‌نگاران، به‌تنهایی، توجیه‌کننده صحت آنهاست.» (هایزر، ۲۰۱۲)

اگر فصلنامه نگین ایران را به دور از نگاه

*David. G. Myers

** Michael Oakeshott

"همایش" شامل متن سخنرانی‌های مطرح‌شده در همایش‌های مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس به آن اضافه شده است.

یک مجله از آغاز تا اواسط دوران فعالیت خود، قاعدتاً پس از آزمون و خطاهای بسیار، بایستی ساختار ثابت و ایده‌آلی پیدا کند، اما شاید تمرکز مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس بر حوزه نشر کتاب، سبب توجه کمتر به محتوای فصلنامه نگین ایران شده است و در هر شماره، جز در بخش مقالات، دیگر شاهد بهره و بار علمی در مطالب نگین ایران نیستیم و چیزی جز معرفی کتاب توسط خبرنگاران - از جمله اینجانب - و متن پیاده‌شده همایش‌ها دیده نمی‌شود.

در شماره‌های اخیر فصلنامه، مقالات قوی مانند نوشته‌های علیرضا کمره‌ای منتشر نمی‌شود و جنبه‌های سیاسی - نظامی و تحولات راهبردی جنگ، بیش‌ازپیش مورد توجه متولیان این نشریه قرار گرفته است. در واقع، نگین ایران از فضای تاریخ‌نگاری جنگ و پرداختن به مباحث اساسی آن دور شده و گویا انتشار صرف فصلنامه، تنها هدف مرکز می‌باشد. این درحالی است که با ایجاد تغییر و تحولات در هیئت تحریریه و ورود افراد جدید با ایده‌های نو به فصلنامه، می‌توان جان دوباره‌ای به آن بخشید و شاهد انتشار مطالب بکر، همچون سال‌های آغازین آن باشیم.

فراموش نکنیم که اولین و مهم‌ترین هدف نگین ایران، دادن پاسخ‌های منطقی، مستدل و علمی به سؤالات اساسی جنگ بوده و این، هدف کم‌ارزشی نیست.

توزیع ضعیف یک رسانه مکتوب، بزرگ‌ترین آسیب برای آن محسوب می‌شود، زیرا مجله‌ای که به دست اهلس نرسد، بیش از ساحت یک خبرنامه داخلی ارزش نخواهد داشت.

نویسندگان، محققان، روزنامه‌نگاران و دانشگاہیان فعال در حوزه جنگ ایران و عراق را درباره نقاط قوت و ضعف نگین/ایران گردآوری کنیم، اما متأسفانه به دلیل توزیع نامناسب مجله، بسیاری از آنان قادر به دریافت آن نبودند و از ما درخواست کردند تا در صورت امکان، شرایط دریافت فصلنامه را برای آنان فراهم کنیم.

لزوم ارسال این مجله به نهادهایی همچون سازمان عقیدتی - سیاسی ارتش و دیگر نیروهای ارتش و همچنین روابط عمومی سپاه پاسداران و به خصوص دانشکده‌های تاریخ و علوم سیاسی احساس می‌شود. توزیع ضعیف یک رسانه مکتوب، بزرگ‌ترین آسیب برای آن محسوب می‌شود، زیرا مجله‌ای که به دست اهلیش نرسد، بیش از ساحت یک خبرنگار داخلی ارزش نخواهد داشت. این درحالی است که باتوجه به ظرفیت‌های محتوایی نگین/ایران، نظرسنجی از مخاطبان و ارتباط و تعامل دوسویه با علاقه‌مندان به مقوله جنگ ایران و عراق، دریچه‌های جدیدی پیش روی این رسانه خواهد گشود.

علمی، به‌مثابه یک رسانه در نظر بگیریم، مشخص می‌شود که مدیران این فصلنامه، بدون الگوبرداری از خط‌مشی صاحب‌نظران خارجی درباره وظایف یک رسانه مکتوب تاریخ‌مدار، درخور و شایسته به مقوله جنگ ایران و عراق پرداخته‌اند، اما باید این موضوع را هم در نظر گرفت که هر رسانه، انعکاس‌دهنده دیدگاه‌های سردبیر و مدیران آن است. بنابراین، فرازوفرودهای نگین در سه دوره‌ای که پیش‌تر، آنها را مرور کردیم، امری طبیعی به نظر می‌رسد.

در دوره اول، قلم راویان جنگ را در فصلنامه نگین/ایران می‌بینیم، باوجوداین، به‌طورقطع، می‌توان گفت که نقطه اوج نگین، در زمان سردبیری محمد درودیان بوده که حرف‌های تازه همچون اهمیت تاریخ‌نگاری درباره جنگ ایران و عراق؛ آن هم از سوی اهل قلم خارج از مرکز اسناد مطرح و منتشر شده است.

لزوم تقویت توزیع نگین ایران

پیش از این، قصد داشتیم یادداشت‌های کوتاهی از